

УДК 343.982.35(477)

Ксенія Сергіївна КОТЛУБАЄВА,

ад'юнкт Харківського національного університету внутрішніх справ

ХАРАКТЕРИСТИКА СЛІДОВОЇ КАРТИНИ ВВЕДЕННЯ В ОМАНУ СУДУ АБО ІНШОГО УПОВНОВАЖЕНОГО ОРГАНУ

Будь-який злочин супроводжується певними змінами у навколишньому оточенні, які у криміналістиці прийнято називати слідами злочину. Слід є відображенням злочинних дій, окремих елементів злочинного акту. У криміналістичному розумінні цінність слідів зумовлена існуючою залежністю між злочином та його відбиттям (слідами). Зауважимо, що ще з давніх часів сліди використовувалися з метою розкриття злочинів (такі держави Стародавнього Сходу, як Індія, Китай, Камбоджі, Японія) [1, с. 95–96].

У сучасній криміналістиці поняття сліду розглядається за кількома аспектами. У широкому розумінні слід – це результат будь-якої матеріальної зміни первинної обстановки внаслідок учинення злочину: матеріально-фіксовані зміни одного об'єкта на інший; поява чи зникнення тих чи інших предметів, порушення первинного положення, місцезнаходження, стану різних об'єктів (наприклад, загублені злочинцем на місці події власні речі, скалки розбитого віконного скла) [2, с. 37]. До поняття «сліди» у широкому значенні також належать і ідеальні відображення – сліди пам'яті людини, уявні образи [3, с. 148].

Слід у вузькому розумінні є матеріально фіксоване відображення зовнішньої будови одного об'єкта на іншому, а також нашарування, відшарування та інші подібні їм результати механічного, термічного, хімічного та інших впливів [4, с. 104].

Істотний внесок у дослідження теоретичних питань, пов'язаних із вивченням слідів злочину, зробили такі відомі вчені-криміналісти України та інших держав, як Р. С. Белкін, П. Д. Біленчук, В. К. Весельський, О. І. Дикун, Р. Г. Домбровський, А. В. Іщенко, В. О. Коновалова, І. П. Крилов, В. С. Кузьмічов, В. М. Плетенець, М. В. Салтевський, В. Ю. Шепітько та інші.

При зверненні до тлумачного словника під поняттям «слід» розуміють: відбиток, відтиск чого-небудь на землі або іншій поверхні; залишок або ознака чого-небудь; наслідок чого-небудь; нижня частина підошви ноги [5, с. 660].

Окрім того у криміналістиці надається визначення слідової картини, яке вперше вжив М. В. Салтевський. Автор під цим терміном розумів абстрактну модель слідів злочину, що відображається у матеріальному середовищі внаслідок його вчинення [6, с. 150–151].

На думку В. О. Коновалої слідова картина злочину є новим елементом криміналістичної характеристики і становить собою комплекс слідів, які відображають картину події злочину та поведінку суб'єкта на місці злочину, дозволяє висунути найбільш обґрунтовані версії щодо його вчинення [7, с. 25].

М. А. Погорецький вважає, що безпосереднім джерелом слідів злочину в загальному розумінні є суспільно небезпечний вплив особи, що вчинила злочин, поведінка якої проявляється у формі дії або бездіяльності, на об'єктивну дійсність, взаємодія предметів і станів, тобто сама подія злочину [8, с. 20].

В криміналістичній науці використовують також такий термін як «типова слідова картина». Так, В. О. Коновалова під типовою слідовою картиною розуміє сукупність слідів, притаманних тому чи іншому виду, різновиду злочину [9, с. 17].

М. В. Салтевський вважає, що типова слідова картина вчинення злочину є елементом криміналістичної характеристики й включає опис матеріальних та ідеальних відображень ознак злочину на момент його вчинення [10, с. 269]. Подібної позиції дотримується й А. П. Шеремет та М. В. Костенко [11, с. 344; 12, с. 11].

Вважаємо, що в рамках формування окремих криміналістичних методик варто вест мову про слідову картину, як елементу криміналістичної характеристики певних видів злочину, а не окремі сліди злочину.

Надаючи характеристику типовим слідам введення в оману суду або іншого уповноваженого органу слід зазначити, що значна кількість слідів даного виду злочину – ідеальні сліди та документи.

Також необхідно зазначити, що слідова картина розглядуваного нами злочинів, в першу чергу, буде залежати від способів вчинення даного виду злочину.

Так, ідеальними слідами введення в оману суду або іншого уповноваженого органу є показання свідка, показання потерпілого. Документальними джерелами інформації про вказані злочини є протоколи слідчих (розшукових) дій, висновки експертів.

Окрім ідеальних слідів при даному способі вчинення завідомо неправдивих показань можуть залишатись і матеріальні сліди, якими можуть виступати нотатки з вигаданими показаннями, електронне листування, засоби зв'язку за допомогою комп'ютерних комунікацій, інші.

Наприклад, типовими матеріальними слідами складання для надання або надання завідомо неправдивого висновку експерта є:

- висновки експертиз;
- об'єкти надані на експертизу;
- інші матеріали кримінального провадження (наприклад, протоколи слідчих (розшукових) дій).

Отже, слідова картина це абстрактна модель слідів злочину, що відображається у матеріальному середовищі внаслідок його вчинення. Типова слідова картина введення в оману суду або іншого уповноваженого органу відображається в ідеальних слідах – показаннях та документах.

Список бібліографічних посилань: 1. Криміналістика : підручник / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька. 5-те вид., перероб. та допов. Київ : Ін Юре, 2016. 640 с. 2. Криміналістика : підручник / за ред. В. Ю. Шепітька. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Ін Юре, 2004. 728 с. 3. Криміналістика : підручник / за заг. ред. А. Ф. Волобуєва. Харків, 2011. 665 с. 4. Шеремет А. П. Криміналістика : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Центр учб. літ., 2009. 472 с. 5. Сучасний тлумачний словник української мови: 60 000 слів / за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків : Школа, 2007. 837 с. 6. Салтевський М. В., Лукашевич В. Г., Глібко В. М. Навчально-довідковий посібник з криміналістики. Київ : ВІПОЛ, 1994. 180 с. 7. Коновалова В. О. Вбивство: мистецтво розслідування : монографія. Київ : Факт, 2001. 311 с. 8. Погорецький М. А. Докази у кримінальному процесі: проблемні питання. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2011. № 1 (3). С. 1–53. 9. Коновалова В. О., Панов М. М. Інтуїція: поняття і роль у судочинстві. *Вісник Академії правових наук України*. 1999. № 1. С. 17–34. 10. Салтевський М. В. Криміналістика : підручник : у 2 ч. Харків : Консум, 2001. Ч. 2. 416 с. 11. Шеремет А. П. Криміналістика : навч. посіб. Чернівці : Наші книги, 2008. 440 с. 12. Костенко М. В. Криміналістична характеристика вбивств на замовлення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2003. 20 с.

Одержано 13.10.2018

УДК 343.121

Олександра Олександрівна КОЧУРА,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0638-2911>;

Анастасія Володимирівна ДАНИЛЕНКО,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
кримінального процесу та організації досудового слідства
факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7721-2955>

ПРО ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ, ЯКА ВЧИНИЛА СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНЕ ДІЯННЯ ДО ДОСЯГНЕННЯ ВІКУ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Використання спеціальних термінів при визначенні вікових категорій учасників кримінального провадження має істотне значення у кримінальному процесі України. Тому що вік суб'єкта кримінальних процесуальних відносин має вплив не лише на порядок розслідування кримінальних правопорушень, а й не рідко є умовою застосування тієї чи іншої процесуальної дії або заходу забезпечення кримінального провадження. Поняття «неповноліття» («неповнолітній») можна знайти в різних галузях права, де воно має специфічний зміст, що визначається особливостями суспільних відносин, які регулюються даною галуззю права. Так, з точки зору, юридичних наук «неповнолітній» це особа, яка не досягла певного віку, з настанням якого закон пов'язує її повну цивільну дієздатність, тобто можливість реалізовувати в повному обсязі суб'єктивні права, свободи та юридичні обов'язки, які передбачені Конституцією та іншими законами держави. У міжнародно-правових актах це поняття набуває таке тлумачення, зокрема, у ст. 1 Конвенції про права дитини 1989 року визначено, що дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше [1]. У ст. 11 Правил Організації Об'єднаних Націй щодо захисту неповнолітніх, позбавлених волі, вказано, що неповнолітнім є будь-яка особа у віці до 18 років. Вікова межа, з досягненням якої має бути заборонено позбавлення дитини свободи, повинна визначатися законом [2]. В той же час, мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), не визначають вікової межі повноліття, проте у ст. 2.2 міститься визначення поняття «неповнолітній», згідно з яким неповнолітнім є дитина або молода людина, яка у межах існуючої правової системи може бути притягнута за правопорушення до відповідальності у такій формі, що відрізняється від форми відповідальності, що застосовується до дорослого [3]. Слід зазначити, що останній міжнародний документ прямо не вказує вікові межі настання повноліття, адже відповідно до коментаря ст. 4.1 – мінімальні межі віку кримінальної відповідальності дуже відрізняються в залежності від історичних і культурних особливостей. Таким чином, вік повноліття не є універсальним для всіх держав світу. Як правило, в середньому він складає 18 років, але є держави де повнолітніми вважаються особи, які досягли віку 15, 20 років або 21 рік. Тому коли в міжнародно-правових актах йдеться про вікові групи неповнолітніх, то як правило межею повноліття визначається 18 років, після чого до відповідного законодавчого акту додається: «якщо інший вік не встановлений національним законодавством».

За дослідженням, сучасний підхід із використанням міжнародного досвіду до питання про притягнення неповнолітнього до кримінальної відповідальності, на наш погляд, повинен полягати у визначенні певної здатності самого неповнолітнього сприймати пов'язані із кримінальною відповідальністю моральні та психологічні аспекти. При цьому,